

Sahapistiäisen *Harpiphorus lepidus* (Klug) (Hymenoptera: Symphyta: Tenthredinidae) löydöt pohjois-Euroopassa

Veli Vikberg & Hege Vårdal

Vikberg, V. & Vårdal, H. 2010: Sahapistiäisen *Harpiphorus lepidus* (Klug) löydöt pohjois-Euroopassa. [Finds of *Harpiphorus lepidus* (Klug) (Hymenoptera: Symphyta: Tenthredinidae) in North Europe]. – *Sahlbergia* 16(1): 8-10, Helsinki, Finland, ISSN 1237-3273.

Harpiphorus lepidus (Klug, 1818) is recorded from Finland for the first time. A single female was captured in Turku (V = Varsinais-Suomi), Ruissalo on 14.6.2008 (leg. Iiro Kakko). The species is known in South, Central, and East Europe, Turkey, and in North Europe it has been reported from Denmark, Norway, Sweden and Estonia. From Sweden adults have been found in the 19th century from the provinces Bohuslän and Öland. In Estonia one female has been captured in Läänemaa, Puhtu, 29.5.1990, leg. J. Luig (det. M. Heide-maa). Its gregarious larvae skeletonize the leaves of oak (*Quercus robur*).

Veli Vikberg, Liinalammintie 11 as. 6, FI-14200 Turenki, Finland; veli.vikberg@aina.net

Hege Vårdal, Department of Entomology, Swedish Museum of Natural History, Box 50007, SE-10405 Stockholm, Sweden; hege.vardal@nrm.se

Harpiphorus lepidus (Klug, 1818) on pieni (4-5 mm pitkä) hoikka Tenthredinidae heimon sahapistiäinen; sanamukaisesti käännettynä sen tieteellinen nimi on siro harpункantaja. Se on sukunsa ainoa edustaja Euroopassa. Ruumiin perusväri on kellanvihreä missä on mustia kirjauksia. Naaraalla mustaa väriä on selvästi enemmän kuin koiraalla. Laji on löydetty nyt ensi kertaa Suomesta.

Yksi ainoa naaras tuli haavimalla ketoa Turun (V) Ruissalon kansanpuiston alueelta 14.6.2008 (Iiro Kakko leg.). Yksilön pituus on 4.6 mm, sen etusiiven pituus 4.7 mm ja pään leveys 1.22 mm. Suomen faunalle oudon lajin määrittäminen tuotti pieniä vaikeuksia; oman lisänsä tähän antoi kenttäolosuhteissa tehty preparointi: neula lävisti keskiruumiin epätavallisesta paikasta ja siivet jäivät kasaan ruumiin päälle peittäen tuntomerkkejä. VV esitti lajin Suomelle uutena Suomen Hyönteistieteellisen Seuran kuukausikokouksessa tammikuussa 2009.

Lajin toukka kalvaa tammen lehden maltoa joko yläpinnan tai alapinnan puolelta; monta toukkaa syö rinnakkain (Lorenz & Kraus 1957). Toukat ovat täysikasvuisina vain 8-10 mm pitkiä, niiden ruumista verhoavat kiilamaiset käsnät mitkä etuselän alueella osittain peittävät päätä. Laji tekee kotelokehdon maahan. Sillä on yksi sukupolvi vuodessa.

Laji on laajalle levinnyt Etelä-, Itä- ja Keski-Euroopassa (Taeger ym. 2006), se on todettu myös Turkista (Lacourt 1999). Pohjois-Euroopasta se on löydetty harvinaisena Tanskasta (Nielsen & Henriksen 1915), Norjasta (Lönne 2005), Ruotsista (Tullgren 1908, Landin 1971) ja Virossa (Viitasaari ym. 1998), joten sen löytyminen Suomesta oli odotettavissa.

Ruotsista ei löydy kirjallisuudesta mitään tarkempaa löytöpaikkaa. Lajin toukka mainitaan vain ravintokasvien mukaan tehdyssä Ruotsissa esiintyvien sahapistiäistoukkien tutkimuskaavassa (Tullgren 1908). Tukholman

Luonnontieteellisen Museon kokoelmista HV löysi lajista 6 yksilöä mitkä ovat Bohuslänista ja Ölannista 1800-luvulta. Yksilöiden tiedot ovat seuraavat:

Specimen 1: female, Öland (Oe), collected by Fredrik Emanuel Ridderbjelke (R.ke), 1821-1870, specimen has Boheman's printed determination label Specimen 2: female, Öland (Oe), collected by Carl Henrik Boheman (Bhn), 1796-1865, no determination label Specimen 3: female, Bohuslän (Bh), collected by C. H. Boheman (Bhn), 1796-1868, handwritten determination label Specimen 4: male (Fig. 2), Bohuslän (Bh), collected by C. H. Boheman (Bhn), 1796-1868, no determination label Specimen 5: female, Bohuslän (Bh), collected by C. H. Boheman (Bhn), 1796-1868, no determination label Specimen 6: female (Fig. 1), Bohuslän (Bh), collected by C. H. Boheman (Bhn), 1796-1868, no determination label No exact dates are given for the specimen collections by Ridderbjelke and Boheman. We know that Boheman was in Öland in 1828, 1864 and 1865 and he probably travelled through Bohuslän during his trip to northern Scania and southern Halland in 1862, but no record of *Harpiphorus lepidus* was given in his travel account (Boheman, 1863).

I den svenska växtstekelsamlingen vid Naturhistoriska Riksmuseet i Stockholm finns 2 honor insamlade på Öland varav den ena är insamlad av Fredrik Emanuel Ridderbjelke (R.ke) (1821-1870) och den andra av Carl Henrik Boheman (Bhn) (1796-1868). Boheman samlade även 3 honor och en hane från Bohuslän (Bh) varav en hona och hane finns avbildade i Figur 1 och 2.

Inga exakta tider är angivna för insamlingen av dessa exemplar. Vi vet att Boheman reste till Öland i 1828, 1864 och 1865 och att han antagligen reste genom Bohuslän under sin samlingsresa i norra Skåne och södra Halland, men *Harpiphorus lepidus* står inte med i listan över insamlade djur i hans reseberättelse (Boheman, 1863).

Virosta ei kirjallisuudesta löydy yhtään löytöpaikkaa. Tohtori Mikk Heidemaa Tarton Yliopistosta tiedotti että hänen tiedossaan on vain yksi löytö: Läänemaa, Puhtu, 29.5.1990 yksi naaras, leg. J. Luig (det. M. Heidemaa). Löytöpaikka on länsirannalla Virtsun lähellä rauhoitettu lehto, missä kasvaa mm. suuria tammia.

Kiitokset

Iiro Kakko antoi vuoden 2008 sahapistiäisnäytteensä VV:n tutkittavaksi. Mikk Heidemaa luovutti lajin Viron löytötiedon käyttöömme.

Kirjallisuus

- Boheman, C. H. 1863. Entomologiska anteckningar under en resa i norra Skåne och södra Halland år 1862. Kungliga vetenskapsakademins förhandlingar 2: 57-85
- Lacourt, J. 1999: Répertoire des Tenthredinidae ouest-paléarctiques (Hymenoptera, Symphyta). – Mémoires de la Société Entomologique de France, Paris 3: 1-432
- Landin, B.-O. 1971: Insekter. – Fältfauna. Natur och Kultur, Stockholm 2(2): 381-1053.
- Lönneve, O. J. 2005: *Harpiphorus lepidus* (Klug, 1814) (Hymenoptera, Symphyta, Tenthredinidae) in Norway. – Norwegian Journal of Entomology 52: 57-58.
- Lorenz, H. & Kraus, M. 1957: Die Larvalsystematik der Blattwespen (Tenthredinoidea und Megalodontoidea). – Abhandlungen zur Larvalsystematik der Insekten, Berlin 1: I-VII, 1-339.
- Nielsen, J. C. & Henriksen, K. 1915: Trae- og Bladhvæpse. – Danmarks Fauna, Copenhagen 18: 1-232.
- Taeger, A., Blank, S. M. & Liston, A. D. 2006: European Sawflies (Hymenoptera: Symphyta) – A Species Checklist for the Countries. Pp. 399-504. In: Blank, S. M.,

Schmidt, S. & Taeger, A. (eds), Recent Sawfly Research: Synthesis and Prospects, Goecke & Evers, Keltern.

Tullgren, A. 1908: Svensk Insektfauna 13. Steklar. Hymenoptera. 4. Växtsteklar, Phytophaga. – Entomologisk Tidskrift, Uppsala 29: 141-221.

Viitasaari, M., Heidemaa, M., Nuorteva, M. & Zinovjev, A. G. 1998: An annotated checklist of the sawflies (Hymenoptera, Symphyta) of Estonia. – Proceedings of the Estonian Academy of Sciences, Biology, Tartu 47(2): 126-147.

Kuvat/Figures

Kuva 1. *Harpiphorus lepidus* Klug, naaras; Bohuslän, leg. C.H. Boheman. Valokuvat otti Hege Vårdal.

Fig. 1. *Harpiphorus lepidus* Klug, female; Bohuslän, leg. C.H. Boheman. Photographs taken by Hege Vårdal.

Kuva 2. *Harpiphorus lepidus* Klug, koiras; Bohuslän, leg. C.H. Boheman. Valokuvat otti Hege Vårdal.

Fig. 2. *Harpiphorus lepidus* Klug, male; Bohuslän, leg. C.H. Boheman. Photographs taken by Hege Vårdal.

